

5310

PRES-SERVIS

NOVINSKO-IZDAVAČKO PREDUZEĆE SAVEZA
NOVINARA JUGOSLAVIJE
PRESS PUBLISHING ENTERPRISE OF THE FEDERATION
OF YUGOSLAV JOURNALISTS
BEOGRAD - Knez Mihailova 2/X - Pošt. fah 842
Tel. 621-578 - Žiro račun - Current Account 608-1-251-1

SLUŽBA DOKUMENTACIJE
CLIPPING SERVICE

Isečak iz lista
Newspaper cutting

TELEGRAM
Zagreb

- 2 II. 1968

NIKOLA MARTINOSKI

slikar makedonske zemlje i ljudi

Stvaralaštvo Nikole Martinoskog (Kruševo, 1903) značajan je dio povijesti suvremene makedonske likovne umjetnosti. U njemu su, prije svega, uključeni neobično značajni, rekao bih herojski trenuci radanja modernog likovnog izraza u Makedoniji, u razdoblju između dva svjetska rata.

Martinovski je bio stožerna figura u skupini umjetnika koji su u jednoj nacionalno, socijalno, politički i kulturno podjarmljenoj sredini unijeli tokove modernog likovnog stvaralaštva. Martinovski je osobitostima svog umjetničkog formiranja, svojim trajnim estetsko-plastičnim opredjeljenjima uključen u neke od velikih tokova umjetnosti našeg stoljeća. Završivši umjetničke studije u Bukureštu (1927), ovaj umjetnik je poslušao opću vokaciju svog vremena da se nova likovna vizija epohe dokuči na njenim izvorima. U Parizu, potkraj dvadesetih godina ovog vijeka, Martinovski je snažno upio u sebe stanovite elemente klime one međunarodne zajednice umjetnika koju zovu pariskom školom. Čini se da je Martinovski, kao i mnogi umjetnici iz istočne Evrope i Sredozemlja, nosio, došavši u tu metropolu umjetnosti, potencijalnu otvorenost za ekspresionizam osjećanja i forme: kao vid angažiranog sudjelovanja umjetnika u strukturi čovjekova bitisanja i u dramu svoje epohe. Tu su, u golemoj stvaralačkoj »retorti« Pariza, razvili svoju umjetnost silovite ekspresije, grča, bolne izražajnosti — ali i rafiniranosti, delikatnosti, manirične ljupkosti, Modigliani, Soutine, Kisling, Pascin i drugi. Sve najdublje, najintimnije komponente ljudske i umjetničke ličnosti Nikole Martinoskog našle su svoj odjek u tom uznemirenom i dramatičnom umjetničkom vrenju.

Takvu kompleksnu viziju koja je bila samo vidljivi izraz, plastični simbol jednog uzburkanog vremena, Martinovski je ponio sa sobom u zavičaj, u svom duhu i u osobitostima svog likovnog izraza. U predratnoj Makedoniji on

je tvrdoglavo nastojao, usprkos leminovnim uzmicanjima unutrašnje, lične i umjetničke prirode, da prati jednu, estetsko-stilsku liniju osobitog ekspresionizma: polazeći od pouka Modiglianija, Soutinea i drugih, sve se jače u djelu Martinoskog osjećala osobita aroma zavičajnog podneblja umjetnika, stanovita balkansko-makedonska preformacija: ona je njegovo slikarstvo učinila životnijim, punokrvnijim, nacionalnijim, iako mu je oduzimala naglašeno bolnu, maniričnu eleganciju, rafiniranost i morbidnost nekih njegovih uzora.

Bizarni, neobično pitoreskni, ali za Martinoskog ljudski uzbudljiv, etnički, socijalno, mentalno i emotivno na obično ustrojen svijet trošnih ciganskih mahala Skoplja postao je trajna stvaralačka preokupacija umjetnika, Međutim, Martinovski je usporedo prodirao i u strukturu šireg etničko-socijalnog ambijenta Makedonije u kome se kretao, iznalazeći i tu ono što je nesvakidašnje, neobično, čak lascivno i groteskno: ono što izražava izvjesnu, možda čak i nesvjesnu, neintencionalnu dokučeru etičko-socijalnu opacinu ljudi svog vremena. Ali se tu uvijek lako osjeti »tendenciozno« opredjeljenje umjetnika da su ljudski individualiteti samo objekt nekih sila koje kolaju unutar socijalne strukture što ih obuhvaća. U tome je prisutno suštinski dominantno zarimanje Martinoskog za čovjeka, za ljudski lik i figuru, ljudske ambijente i enterijere. U umjetnosti Martinoskog gotovo su isključeni pejzaži i mrtve prirode, jer ne odgovaraju naravi njegova umjetničkog opredjeljenja.

Razumljivo je da su objektivne dimenzije vremena vršile pritisak na oblike stvaralačke evolucije ovog umjetnika, koji je u toku jednog desetljeća gotovo sam u Skoplju vodio suštinsku liniju razvitka modernog makedonskog likovnog izraza. Pritisak sredine predratne Makedonije uvjetovao je stanovite konzekvence stilske i stvaralačke prirode u djelima Martinoskog, koje su

ublažile grč, jetkost njegova ekspresionizma, te urijele u nj liričniju, pitoreskniju i melankolično-sentimentalnu notu; smirile njegov rigorozni crtež i razbuktalu paletu.

Poslije rata Martinovski je pratio idejno-estetsku evoluciju jugoslavenske umjetnosti, kako je to činio, usprkos svemu, i tridesetih godina ovog stoljeća (dovoljno je spomenuti njegovo sudjelovanje u grupi »Oblik« i velik broj njegovih nastupa u Skoplju i u drugim mjestima Jugoslavije). Tematsko-sadržajnu orijentaciju prema uzbudljivim i značajnim kretanjima povijesti naših naroda pokrenutih revolucijom umjetnik je nastojao spojiti s ranije usvojenim stilskim postulatima: onaj isti, znatno smireniji, liričniji, »objektivizirajući« ekspresionizam. S tim likovnim rječnikom Martinovski je ostvario u crtežu stanovit broj uvjerljivih vizija sudionika tih velikih događaja. Zatim je opet prevladala trajna zainteresiranost umjetnika za onu osobitu socijalno-ljudsku sredinu u kojoj se on kretao i koja ga je dublje, intimnije privlačila: ljudi, likovi makedonskih sredina, nacionalni ambijenti i enterijeri, zatim njegovi stari motivi — Cigani itd.

Eliminirajući sekundarne momente, Martinovski je u oblikovanju svojih modela ili motiva stvorio poseban postupak: proživljavajući seriju stilsko-izražajnih mijena, taj je postupak ipak ostao nešto trajno u njegovoj umjetnosti. U slikama i osobito u crtežima Martinoskog susrećemo gracioznu ili uznemirenu arabsku liniju, koja se često lomi, ekspresivno i dramatično kovtla, oblikujući neobično, gotovo groteskno deformirane fizionomije; »razglavljene« figure, u kojima je žestina umjetnikove vizije vrlo bliska manirizmu forme. Kompozicijska struktura djela Martinoskog, posebno obrada motiva majke (jedna od stalnih oznaka ovog stvaralaštva, pretvorena gotovo u mit i simbol nečeg uzvišenog i trajnog u ljudskoj prirodi), dovodi umjetnost Martinoskog i u stanovitu, možda nesvjesnu korespondenciju sa srednjovjekovnom umjetnošću: nešto što je rečeno i za jedan od njegovih prvih uzora, Modiglianija. Kolorit je često eksplozivan, nesuzdržan, izražen raskomadanom, grčevitom linijom. Ta koloristička agresivnost ponekad je i odveć izazovna i slijedi buru umjetnikovih osjećaja. Ona su se u posljednjim godinama pripajala jednim osobitim euforizmom, senzualnošću, dodirujući svojom eruptivnom, nesuzdržanom strastvenošću i imaginacijom najdublje slojeve umjetnikove ličnosti.

Rečeno je za Martinoskog da je slikar života, da je njegova umjetnost humanizam posebne vrste, način komunikacije s motivom, u kojoj se prepleću trenuci umjetnikovih različitih emocionalnih stanja i neko ljudsko suosjećanje za svijet intimnosti i za psihu svojih modela; zatim uzbuđenost čovjekovom dramom kad je njegova ličnost postala igračka i žrtva prirodnih kataklizama itd. Tako su nastale vizije Martinoskog, izražene crtežom i bojom čiji je izvor tragična bilanca skopskog potresa.

To neprekidno miješanje bolnog i tragičnog s eruptivnom, gotovo nesuzdržanom vitalnošću, svjedoči o impulzivnoj, nemirnoj ličnosti Martinoskog: ona je našla u sebi snage da stvori djela koja su uklopljena u jednu mladu nacionalnu kulturu i umjetnost.

BORIS PETKOVSKI

Nikola Martinovski: Cigančica